

УДК 811.161.2'367.622'

Л. А. Семененко, канд. філол. наук, проф.,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
кафедра української мови

СУБСТАНЦІАЛЬНІ МОРФОСТИЛЕМИ З АКТУАЛІЗОВАНОЮ ГРАМЕМОЮ РОДУ/СЕМОЮ СТАТІ У СТРУКТУРІ ХУДОЖНЬОГО ДИСКУРСУ

У художньому мовленні класифікаційна семантико-граматична категорія роду істот/квазіістот може ставати об'єктом рефлексії митців слова, підґрунтям мовної гри. У статті висвітлено деякі динамічні процеси у системі художнього моделювання дійсності, проаналізовано марковані одиниці морфолого-словотвірного рівня, що характеризуються змістовою ускладненістю.

Ключові слова: морфостилема, грамема роду, сема статі, маркований дериват, конотація, актуалізація.

Визначний внесок у розуміння функційно-семантичних і структурних особливостей граматичної категорії роду (ГКР), її місця в системі інших ГК іменника в сучасній україністиці зробив А. П. Загнітко [9; 11; 12; 13; 14]. У монографіях О.К. Безпояско та

Н. Г. Озерової цілі окремі розділи присвячені вивченню граматичної категорії роду субстантивів [1, 82-133 (на матеріалі української мови); 20, 9-31 (зіставний аналіз на матеріалі російської й української мов)]. Маскулізми, потенційні/оказіональні субстантиви парного роду з маркованим корелятом-фемінітивом описано в роботах О. К. Безпояско [2], О. Бондаренка [3], О. І. Главацької [8], А. О. Загнітка [10] та ін.

Молоді вчені активно продовжують дослідження різних аспектів цієї складної, суперечливої категорії. Взаємодію граматичного значення й граматичної форми у вираженні ГКР іменника розглянуто в роботі В. В. Мерінова [18], формування словотвірної системи іменників з модифікаційним значенням жіночої статі проаналізувала С. П. Семенюк [26], ГКР як функціонально-семантичне поле (на матеріалі російської й англійської мов) описала

М. Рожавін [21].

Класифікаційна семантико-граматична категорія роду істот/квазіістот може ставати об'єктом свідомої рефлексії митців художнього слова.

Марковані інноваційні морфостилеми з актуалізованою графемою роду/семою статі (фемінітиви та маскулінативи) на матеріалі художнього мовлення досліджували Я. І. Гін [5; 6; 7], А. П. Загнітко [13], Л. В. Зубова [15],

І. О. Іонова [16], Л. Кожуховська [17], Л. А. Семененко [22; 23; 24; 25] та ін.

Мета цієї статті полягає у висвітленні деяких репрезентативних для художнього мовлення шляхів актуалізації/нейтралізації граматичного значення чоловічого/жіночого роду та семи статі/квазістаті у сприйнятті продуцентів даного мовлення та доведенні того, що у художньому структурно-функціональному стилі ГКР стає «більш корелятивною» як за рахунок створення штучних бінарних опозицій, коли експоненти формально-класифікаційної немотивованої ГКР неістот зазнають транспозиції і набувають ознак семантичної категорії природної статі референтів метафоризованих іменників, так і шляхом створення потенційних/оказіональних корелятів (зазвичай фемінітивів, значно рідше маскулінативів) від кодифікованих лексем на позначення істот.

За умов метафоризації та персоніфікації назви неістот із немотивованою категорійною семантикою чоловічого роду стають твірними для похідних родо-статевих корелятів жіночого роду: *Місяць напився вина зеленого / і місяцівен накликав — ще й много!*

(В. Кордун); *Ліхтар закохався в струнку ліхтарівну. / І виріс, і синьо на розі палав...*

(І. Жиленко); *Згори гора дивилась у черлінь, / І хилитався човен до човниці*

(М. Вінграновський); *Соняшниці й соняхи кохалися. / Лиця їх великі і довірливі / Над картоплями-пліткарками зеленими / Просто неба довго цілувалися* (С. Короненко).

Замість кодифікованих корелятів жіночого роду на позначення істот (осіб і не-осіб) уживаються okazіональні/потенційні лексеми-фемінітиви, наприклад, замість кодифікованого корелята зоосемізма *кішка* в поетичному мовленні активно функціонують марковані утворення *котиця, кітка*:

Що ще треба котіві? А зась! / І на нього недоля знайшлась: / Пес сусідський дихнуть не дає, / А там кітка — аж серце стає (В. Прилипко); *... почерствілі дахи провокують енцефаліт / громадян що не завше влаштовують громадянок / і котиць яких ігнорує зварйований кіт* (А. Бондар); *... це свята дифтерія ні блудних жінок, ні котиць не бере...* (О. Степаненко).

Замість кодифікованого фемінитива *авторка* натрапляємо на маркований, іронічно конотований *авториця*: *До видавництва, десь із Придніпров'я, / підвечір авториця привезлась. / У найпрямішій смислі — привезлася, / цинізм у цих словах не ночував. / Стара. Важка. І чоловічок Вася / вволік за нею з віршами чувал* (В. Затулівітер).

Актуалізована графема жіночого роду/сема жіночої статі може okazіонально вводитися до структуру значення лексем, які в принципі з різних причин (логічних, фонетичних, структурних тощо) позбавлені можливості мати такі кореляти, наприклад, *ангел/янгол, кардинал, волхв, сопраніст, босць, політик, член* тощо. Від лексеми *ангел/янгол*, що має значення — 1. *рел.* Надприродна істота, посланець, вісник Бога; зображується звичайно у вигляді юнака з крилами. 2. *чий, перен.* Захисник або заступник; охоронець. 3. *перен., заст.* Про людину (перев. жінку), що відзначається красою чи добрістю, лагідністю або зробила чи робить кому-небудь щось гарне, приємне [4, 29], утворюються морфостилеми *янголиця, ангелиха*: *Я на лузі лежав горілиць; / Надлетіла тарілка з блакиті, / З неї вийшли аж сто янголиць...* (Д. Павличко); *... повз біржу казино мелодію міліцію / пастушки з вітражів упирки з вар'єте / дурепи осяйні вогненні янголиці...* (Ю. Андрухович); *... чи час такий чи ангелиха не знесла / ясь достатньо чи неузгодження фізіології / й потреб держа-ви чи не писався ще закон / і для ворон...* (В. Цибулько).

У вірші Д. Павличка «Примха» спостерігаємо гру адресанта графемами родових корелятивів із залученням анафоричного субститути *він* до антецедента *янгол* і несподіваною розв'язкою, оскільки заміщувальним іменником-антецедентом виявляється морфостилема *янголиця*: *Якось я зустрів янгола, / і давай здирати його сорочку; / хотів дізнатися, / чи він справді янгол, чи — янголиця. / А він починає мене бити / крилами, як гусак, / і каже: «Що за дурнувата примха! / Хіба ти не можеш / по манерах моїх здогадатися, / що я — непорочна панна і тобі не пара?!»* (Д. Павличко).

Такий спосіб з'ясування статі виглядає ще більш абсурдним, оскільки *ангел/янгол* у релігійних уявленнях — безтілесна істота [27, 78].

Алогічними є й утворення *кардиналиха, сопраністка*, оскільки за твірними цих маркованих дериватів закріплені такі значення: **кардинал** — найвищий після папи духовний сан у католицькій церкві, а також особа, що має цей сан [4, 524]; **сопраністи** — 1. *іст.* Співаки-кастрати, які входили до складу хорів католицької церкви і виконували партії сопрано. 2. Співаки-кастрати, виконавці провідних сопранових жіночих партій в

операх 18—поч. 19 ст. [4, 1357], пор.: ...*задрипаний контрабасист принаймні знав на ім'я свою шолудиву сопраністку* (Т. Антипович). На морфостилему *кардиналиха* натрапляємо у вірші Віри Вовк «Любовні листи Вероніки до кардинала Джованнібатісти»: *Друзе мій, як Вам бажається / Мене не тільки листовно. / Прохайте дозволу Папи, / Щоб висвятив мене швидко / Кардиналихою* (В. Вовк).

При декодуванні морфостилеми за будь-якого розуміння змісту потенційного деривата (найменування жінки за посадою чоловіка або назви особи жіночої статі в певній сфері діяльності) існування такого феномена неможливе: у першому випадку на заваді стоїть целібат (обов'язок безшлюбності для католицького духівництва), у другому — заборона для жінок обіймати керівні посади в католицтві.

У листі І. Жиленко до чоловіка у військо натрапляємо на інноваційну складну лексему *бойциця* з прозорою семантикою, яка нібито є фемінітивом до «корелятивної» за родо-статевими ознаками твірної бази *боєць*: *На добраніч, чоловіче мій. Живи плідно і гарно, люби свою дурнюнку жіночку і не задивляйся на бойциць. Гаразд?* (І. Жиленко).

Яскраве гендерне забарвлення спостерігаємо у морфостилем *політичка, пійтичка*: ...*і хай мені кажуть / Юліє / ти не політичка ти — пійтичка / відмовлю / але ж я не безсловесна птичка / інколи я кусюча змія* (П. Коробчук).

Натрапляємо на варіативні потенційні інноваційні лексеми-кореляти на позначення осіб жіночої статі, пор.: *Але наша квітуюча пані Цитрина підпровадила його [пана Перфецького — Л.С.] до нового кружка гостей, в яким перебували тимчасово суха й гачкувата членкиня в якомусь напівчоловічому елегантському вельми вбранню і при краваті...* (Ю. Андрухович); *Збиваються в партійки — члени і членші — / і дружню обліплюють ковбасу* (І. Жиленко).

Аксіозабарвлені марковані морфостилеми з гендерною семантикою стають індикаторами ставлення адресанта саме до функціонера жіночої статі, набувають ознак стереотипного сприйняття позначеного денотата-діяча певною частиною етнолінгвокультурної спільноти [див.: 3; 19]. Такі морфостилеми уможливають емотивно-експресивну реалізацію певних смислових інтенцій митців слова.

Наявні у художньому мовленні й штучно створені симетричні корелятивні пари, ознака жіночої статі яких виражається нібито суфік-сально-флексійним способом, а насправді експонент жіночого роду є

ситуативним лексичним омонімом до кодифікованої лексеми жіночого роду, яка має зовсім інше значення і не входить до опозиції чоловіча/жіноча стать, пор.: *Отже, я йду на світло, на це світло, бо що мені залишається, і бачу в ньому стіл, а при столі когось, хто вже давно чекає на мене і заманює пальцем — ближче, мовляв, молодий чоловіче, ближче, ближче. І чим ближче я підходжу, тим з меншою певністю можу сказати, хто це — Він чи Вона, Ворожка чи Ворог. <...> Воно питається: що, прийшов?*

(Ю. Андрухович); *На ювілей одного поета / Я сказав одній поетесі: / От візьми собі, уяві собі: / Тобі призначив побачення / Метелик. — (Метелик справді влетів у квартиру / На ювілей...) / Поетеса трохи образилась: / Хіба не вистачає мужчин? / Я не знаю, як приодягатися / До нього... до метелика... / Потім забув я про цю розмову, / Став перед дверима власними / І просто на двірній ручці / Побачив... золотистого метелика: / — Я не метелик! — сказав метелик — / Я метелиця. / Я прилетіла на побачення, — / Сказало мені щось золотисте і тихе, / Яке сиділо на двірній ручці / В золотій сукні... (І. Драч).*

Несподіваність появи маркованих лексичних омонімів з новим значенням особи жіночої статі щодо «твірних» лексем *ворог*, *метелик* (бо у кодифікованих лексем жіночої статі *ворожка*, *метелиця* така семема відсутня) настільки вразила продуцентів текстів, що їхня особистісна рефлексія на поіменованій денотат оформлена в середньому роді, тобто відбувається нейтралізація родо-статевих ознак.

Рефлексія щодо біологічної статі поіменованого денотата може бути пов'язана з актуалізацією секундарного ЛСВ полісеманта на позначення істоти й одночасною присутністю формально-граматичного роду примарного ЛСВ на позначення неістоти. Наведемо вірш Н. Білоцерківець цілком: *На груди руку хтось мені поклав — / Аж тихо стало. / Ти, Сонце, ти? / Навіщо ти злякав... / Злякало? / Тих рук не відитовхнути, не віднять — / Стою, німію. / Мені б тебе поцілувать, обнять — / Не вмюю. / Скажи мені, навіщо ти такий... / Таке гаряче? / Що рветься серце в тебе з-під руки — / І плаче... (Н. Білоцерківець).*

Актуалізації зазнає такий ЛСВ — 4. *перен*. Про те (того), хто (що) є джерелом життя, втіхи, радості і т. ін. для когось [4. 1357] на позначення істоти, про що свідчать координовані форми чоловічого роду, а форми середнього роду і певна розгубленість адресанта при визначенні родової належності спричинює одночасну присутність у сприйнятті й прямого значення лексеми.

До периферійних засобів актуалізації грамеми роду/семи статі уналежнюємо випадки штучного створення корелятивних за родо-статевими ознаками пар на рівні мовної гри (паронімічна атракція), коли кодифікованим лексемам семантико-граматичного розряду неістот контекстуально приписується значення істот, а вже потім їхня певна звукова подібність і частковий структурний збіг «мають» потрактуватися реципієнтами як такі, між якими виникають дериваційні відношення похідності (модифікаційний тип). Словотворчим формантом нібито виступає флексія-суфікс *-а*, тобто інноваційний «корелят» жіночого роду твориться за зразком таких фемінітивів, як *раб* — *раба*, *маркіз* — *маркіза*, *гість* — *гостя*, *Валерій* — *Валерія*.

Володимир Чуйко, аналізуючи творчість Дмитра Білоуса, пише: «А ось сатирична новела «Пеня» (1949). В основі — справді курйозний випадок: бюрократи придумали податок на бездітність... п'ятирічній дівчинці та ще й попереджають, що в разі несплати ростиме пеня. Мати питає дочку, чи вона хоч розуміє оте чудернацьке слово. Дівчина пояснює, що коли приходиться дядько-фінансист — то **пень**, а жінка — то **пеня** (В. Чуйко).

Твірною базою інноваційних корелятивів з актуалізованою грамею чоловічого роду/семою чоловічої статі (за умов їхньої персоніфікації) може бути «фемінітив», пор.: *Панове закохані, ось вам притча, / Любові до крові яскравий взірець. / Одну сигару — дорого, заграничну / вподобав дешевий якийсь **цигарець**. / Вони лежали на одній вітрині, / Він у бік її позирав несміло / І ловив зі своєї картонної скрині / Аромат її недосяжного тіла. / Сотні байдужих самотніх зірок / І йому неначе сказати хотіли, / Що кохання не для цигарок* (Є. Бардієр).

Корелят **цигарець** утворено від кодифікованої лексеми **цигара** — *заст.* Сигара [1, 1583]. Пор. також: *З бабнища Баба / видить слабо: / камінна мармиза / вітром злизана. / Яка же то Баба? Бабай — / басний чубай...* (І. Калинець).

І. С. Улуханов зауважує, що іменники, в яких у ролі словотворчого форманта виступають суфікси зі значенням жіночності, мотивуються тільки іменниками чоловічого роду: рос. *чемпион* — *чемпионка*, *плут* — *плутовка*, *супруг* — *супруга*. Обмеження родом у цьому випадку супроводжується лексичним обмеженням: мотивуючими є іменники на позначення істот (зворотні відношення типу *коза* — *козел* поодинокі) [28, 110]. Але у художньому мовленні натрапляємо на випадки творення ін-

новаційних корелятів на позначення істот чоловічої статі або недорослих істот чоловічої статі від зоосемізмів жіночого роду, що в узусі номінують представників двох статей, пор.: *Неначе князь, сидів набряклий жабич / (Мабуть суддя)...* (С. Пантюк); *...з найбруднішої пелюшки / з рук пупорізки випурхне чайчук / птахоподібний спадкосмець права / на розпад...* (В. Цибулько). У Дмитра Чередниченка вийшла книжка для дітей із назвою «Білий **Чаїч**».

В ідіолекті Ю. Андруховича, сповненому блискучої, талановитої «еквілібристики» словами, їхньою структурою, примарними/секундарними значеннями,

експліцитними/імпліцитними смислами, підтекстами, затекстами тощо, натрапляємо на корелят до лексеми *риба* — **Риб**, що віртуозно обігрується у досить розлогому контексті і тільки потім повідомляється: *Семінар поезії. Раз на тиждень, по вівторках, ми протягом 3-4 годин обговорювали одне одного, тобто наші вірші. Чи патякали на вільні теми, скажімо, чоловіче і жіноче начала в поезії. Або чому модернізм завжди терпить поразку. Семінар вів один з китів тодішньої російської поезії, Юрій Полікарпович Кузнецов. Полі-Карпович! Тобто швидше все-таки не один з китів російської поезії, а один з її коронів. <...> А для росіян, кожен з яких воював з іншими за право бути улюбленим учнем Полі-Карповича, дискусії швидше не існувало. Вони сідали на перші парти і заглядали йому в рот, ніби зразкові пуделі. Він був щодо них нещадний. <...> він переважно не лишав від їхніх віршів ані*

живого місця... Йому це пасувало — бути катом слів. Здається, він ніколи не посміхався,

такий собі ідол печалей, замкнута на всі замки трагічна маска, вельмишановний Риб

(Ю. Андрухович).

Творення інноваційних корелятів **Риб**, **Чаїч** супроводжується одночасно ономатизацією лексеми. Аналогічно утворено марковану лексему *молекул*: *Всесильний! Я тобі молюся, / Молекул космоса твого...* (П. Куліш).

Графема чоловічого роду може okazіонально приписуватися кодифікованій лексемі жіночого роду аналітично, на синтагматичному рівні:

І страх мене вгорнув, бо був я сам між ними, / І запах їх душив, мов обридливий рись... (Ю. Липа); *Все минеться, все проститься — / Сти, мій любий, сти, мій кицю...* (О. Степаненко); *... То плачуть всі, а він і плаче, й кпить, / Бо з нього був гординя пишний дуже* (І. Драч).

Поодинокими є випадки об'єднання власних/загальних назв істот чоловічого/жіночого роду у складний дериват, родова належність якого залишається невизначеною, пор.: *Дідбаба тягне піраміду-ріпу, / час вивертаючи / руками. / Відштовхується від бруківки Міларена, / слід залишаючи у камні* (В. Шило); *Нас викрала у вікторів і оль / істота на ім'я Віктореоля / чи Олевіктор. Все залежить від / розташування кореня і крони* (В. Неборак).

Кожне з наведених нами маркованих вербальних експонентів імпліцитних смислів доречно, гармонійне у структурі твору, інтенційно зумовлене. При інтерпретації їх реципієнтами пріоритетності набувають когнітивно-прагматичні параметри. Трансфер у вербальну площину складного психоемоційного ореолу контекстуально аксіозабаврлених субстантивів спонукає митців до творення маркованих дериватів-морфостилем з актуалізованою графемою роду/семою статі, «відкоригована» сутність яких базується на глибинних кореляціях граматики та семантики, тобто інтенції мовців можуть реалізуватися шляхом граматичної й образно-емоційної маркованості певних сигналів репрезентативного коду. Вдаючися до таких заходів, автори небезпідставно переконані в тому, що загальна перцепція цих маркованих вербалізованих експлікацій у межах одної етнокультурної спільноти відбудеться адекватно.

Список використаної літератури

1. *Безпояско О. К.* Іменні граматичні категорії (функціональний аналіз) / О. К. Безпояско / відп. ред. Й. Ф. Андерш. — К.: Наукова думка, 1991. — 172 с.
2. *Безпояско О. К.* Особливості родової парадигми суфіксальних іменників / О. К. Безпояско // Українське мовознавство. — 1992. — № 19. — С. 110–117.
3. *Бондаренко О.* Лінгвокультурні особливості мікрополя «назви осіб чоловічої/жіночої статі в певній сфері діяльності» в українській та англійській мовах / О. Бондаренко // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч. / відп. ред. В. Ожоган. — Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. — Вип. 75 (4). — С. 31–36.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод.,

- допов. та СД) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. — К.; Ірпінь: ВТФ Перун, 2007. — 1736 с.
5. Гин Я. И. Грамматический род как категория поэтического языка: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Я. И. Гин. — Л., 1985. — 20 с.
 6. Гин Я. И. К вопросу о построении поэтики грамматических категорий / Я. И. Гин // Вопросы языкознания. — 1991. — № 2. — С. 103–108.
 7. Гин Я. И. О корреляции рода и пола при олицетворении / Я. И. Гин // Проблемы структурной лингвистики. 1985. — М.: Наука, 1989. — С. 176–184.
 8. Главацкая Е. И. Оппозиция 'женское' — 'мужское' в производной лексике лица современного русского языка / Е. И. Главацкая // Функциональная лингвистика: сб. науч. работ / науч. ред. А. Н. Рудяков. — Симферополь, 2010. — № 1. — Т. 1. — С. 135–137.
 9. Загнітко А. А. Соотношение формально-грамматического и семантического содержания в категории рода имён существительных (на материале современного украинского литературного языка): автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.02 «Языки народов СССР (украинский язык)» / А. А. Загнітко. — К., 1987. — 18 с.
 10. Загнітко А. О. Корелятивність іменників-назв осіб чоловічого і жіночого роду / А. О. Загнітко // Українське мовознавство. — 1987. — № 14. — С. 67–74.
 11. Загнітко А. П. Взаємодія семантичних і дериваційних факторів у вираженні граматичного роду іменників / А. П. Загнітко // Семасіологія і словотвір. — К.: Наукова думка, 1989. — С. 175–179.
 12. Загнітко А. П. Категорія роду в системі граматичних категорій іменника / А. П. Загнітко // Мовознавство. — 1987. — № 2. — С. 62–67.
 13. Загнітко А. П. Контекстуальна зумовленість реалізації в графемі роду іменника позамовного змісту / А. П. Загнітко // Грамматическая семантика глагола и имени в языке и речи. — К., 1988. — С. 101–105.

14. *Загнітко А. П.* Теоретична грамати́ка сучасної української мови. Морфоло́гія. Синтаксис / А. П. Загнітко. — Донецьк: ТОВ ВКФ БАО, 2011. — 992 с.
15. *Зубова Л. В.* Категория рода в поэтическом эксперименте / Л. В. Зубова // Язык и речевая деятельность / глав. ред. В. Б. Касевич. — СПб: Изд-во Санкт-Петербургского университета, 1999. — Т. 2. — С. 128–159.
16. *Ионова И. А.* Морфология поэтической речи: монография / И. А. Ионова. — Кишинёв: Штиинца, 1988. — 166 с.
17. *Кожуховська Л.* Використання категорійних значень роду іменників із стилістичною метою / Л. Кожуховська // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди: наук.-теор. зб. / гол. ред. В. П. Коцур. — Переяслав-Хмельницький, 2003. — Спец. випуск: Філологія. — С. 85–89.
18. *Мерінов В. В.* Взаємодія граматичного значення й граматичної форми у вираженні лексико-граматичної категорії роду іменника: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / В. В. Мерінов. — Х., 2003. — 13 с.
19. *Монжале́й Т. К.* Родовая парадигма субстантива и гендерные характеристики языковой картины мира близкородственных языков / Т. К. Монжале́й // Мова: Науково-теоретичний часопис з мовознавства / гол. ред. Д. С. Іщенко. — Одеса: Астропринт, 2006. — № 11. — С. 299–305.
20. *Озерова Н. Г.* Лексическая и грамматическая семантика существительного / Н. Г. Озерова / отв. ред. Г. П. Ижакевич. — К.: Наукова думка, 1990. — 192 с.
21. *Рожавін М.* Категорія роду в сучасній російській мові (функціональний та типолого-характерологічний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.02 «Російська мова» / М. Рожавін. — К., 2000. — 19 с.
22. *Семененко Л. А.* Выразительные возможности грамматической категории рода имени существительного (выбор маркированного варианта с актуализированной граммемой рода) / Л. А. Семененко // Записки з загальної лінгвістики: зб. наук. праць / відп.

- ред. Ю. О. Карпенко. — Одеса: Астропринт, 2001. — Вип. 3. — С. 128–134.
23. Семененко Л. А. Грамматическая категория рода и имплицитная морфология поэтического языка / Л. А. Семененко // Вісник Черкаського університету. Серія: Філологічні науки / відп. ред. С. А. Жаботинська. — Черкаси, 2001. — Вип. 24. — С. 39–43.
24. Семененко Л. А. Деякі спостереження щодо актуалізації експресивних потенцій граматичної категорії роду з опорою на сему статі у поетичному мовленні шістдесятників / Л. А. Семененко // Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди: наук.-теор. зб. / голов. ред. В. П. Коцур. — Переяслав-Хмельницький, 2003. — Спец. випуск: Філологія. — С. 62–73.
25. Семененко Л. А. Потенційні відфауноменні фемінітиви у структурі художнього дискурсу / Л. Семененко // Українське мовознавство: міжвідом. наук. зб. / ред. кол. А. К. Мойсієнко, О. В. Бас-Кононенко, П. І. Білоусенко та ін. — К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2010. — № 40 (I). — С. 28–32.
26. Семенюк С. П. Формування словотвірної системи іменників з модифікаційним значенням жіночої статі в новій українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / С. П. Семенюк. — Запоріжжя, 2000. — 20 с.
27. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / Л. О. Пустовіт, О. І. Скопненко, Г. М. Сюта, Т. В. Цимбалюк / за ред. Л. О. Пустовіт. — К.: Довіра, 2000. — 1018 с.
28. Улуханов И. С. Грамматический род и словообразование / И. С. Улуханов // Вопросы языкознания. — 1988. — № 5. — С. 107–122.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2011 р.

Л. А. Семененко

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
кафедра украинского языка

СУБСТАНЦИАЛЬНЫЕ МОРФОСТИЛЕМЫ С АКТУАЛИЗИРОВАННОЙ ГРАМЕМОЙ РОДА / СЕМОЙ ПОЛА В СТРУКТУРЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ДИСКУРСА

Резюме

В художественной речи классификационная семантико-грамматическая категория рода существ/квазисуществ может становиться объектом рефлексии художников слова, основанием языковой игры. В статье отображены некоторые динамические процессы в системе художественного моделирования действительности, проанализированы маркирующие единицы морфолого-словообразовательного уровня, характеризующиеся смысловой усложненностью.

Ключевые слова: морфостилема, грамема рода, сема пола, маркирующий дериват, конотация, актуализация.

L. A. Semenenko

Odessa National I.I.Mechnikov University
Ukrainian Language Chair

SUBSTANTIAL MORFOSTYLEMES WITH ACTUALIZED GRAMEME OF GENDER / SEME OF SEX IN THE STRUCTURE OF LITERARY DISCOURSE

Summary

In the artistic speech the classificative semantic-grammatical category of gender of creatures/quasi- creatures may become the object of artists of word reflection, the base of linguistic game. In the article some dynamic processes in the system of artistic modeling of reality have been explained, marked units of morfologic-word-formation level, that is described by a semantic complexity have been analysed.

Keywords: morfostyleme, gender grameme, sex seme, marked derivate, conotation, actualization.